

Asia: VN/463/2021

Lausuntopyyntö hallituksen esitysluonnoksesta lastensuojelulain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus 35 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2022 alusta ja 30 lasta/sosiaalityöntekijä vuoden 2023 alusta. (13 b §). Mitä vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tehtävänä on ennen kaikkea lapsen edun varmistaminen lastensuojelun asiakkaalle (Lastensuojelulaki 2007/417, 24 §). Säännöskohtaisissa perusteluissa kuvataan erinomaisella tavalla sosiaalityön laajaa asiantuntijuutta, tehtäviä ja velvoitteita.

Asiakasmitoitus ja asiakasmäärän lakisääteinen rajaaminen on kannatettavaa ja välttämätöntä, jotta lastensuojelun sosiaalityö voi toteutua laadukkaalla ja eettisellä tavalla, ja asiakkaiden oikeusturva ja asiakasturvallisuus toteutuvat.

Esityksen mitoitus 30 asiakkaaseen vuoden 2023 alusta tukee huomattavasti 35 asiakkaan rajaa paremmin tavoitetta edistää lastensuojelun laatua, asiakasturvallisuutta ja vaikuttavuutta. Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä tulee olla mahdollisuus paneutua arviointi- ja päätöksentekotyöhön tai järjestää aikaa kohtaamiseen sekä laaja-alaiseen läheis- ja asiantuntijaverkostotyöhön. Mitoitus on tärkeää asettaa tasolle, jolla kyetään turvaamaan laadukas lastensuojelu sitä tarvitseville lapsille.

Mitoitus 30 asiakkaasta ei kuitenkaan täysin vastaa aiemmissa selvityksissä ja tutkimuksissa esille tuotuja kohtuullisen asiakasmäärän mitoituksia. Lastensuojelun Keskusliitto on ehdottanut asiakasmääräksi korkeintaan 25 lasta/sosiaalityöntekijä. Niin ikään lastensuojelun toimintaedellytyksiä ja laatua tarkastellut selvitysryhmä totesi raportissaan kohtuulliseksi asiakasmääräksi korkeintaan 25 lasta/sosiaalityöntekijä (Kananoja & Ruuskanen 2019), kuin myös lastensuojelun laatusuosituksissa on suositeltu 25 lapsen rajaa (Malja ym. 2019). Lapsilähtöinen ja suhdeperustainen työskentely ei toteudu työn edellyttäessä runsaasti hallinnollisia päätöksiä ja dokumentointia, jotka nekin ovat asiakkaiden oikeusturvan kannalta välttämättömiä. HuosTa-hankkeessa arvioitiin, että työajan puitteissa yksi sosiaalityöntekijä voi hoitaa laadukkaasti korkeintaan 15 lapsen asiaa vuodessa. (Heino ym. 2016.)

Vaikuttavan lastensuojelun keskeisin elementti on suhde. Kansallisena tavoitteena on ollut edistää suhdeperustaisuutta mm. systeemisen mallin avulla. Systeemiseen lastensuojeluun liittynyt arviointi toi esiin, että systeemisen mallin implementoinnin ja vaikuttavuuden keskeisin haaste oli liian korkeat asiakasmäärät (Aaltio & Isokuortti 2019). Mikäli systeemisen lastensuojelun mallia halutaan kansallisesti edistää, tulisi lakisääteisen asiakasmäärän tukea mallin täysimääräistä toteutumista käytännön tasolla.

Sosiaalityön ydin on suhdeperustainen työ ja lapsen edun toteutumisen varmistaminen. Nyt kokonaisuudessaan ehdotukset lainsäädäntöön normittavat sosiaalityön tekemistä yhä yksityiskohtaisemmalla tasolla. Sosiaalityön roolin on oltava vahva lapsen asiakasprosessissa, ja sitä vahvistetaan parhaiten riittävän matalalla asiakasmäärällä.

On tärkeää huomata, että monen muun lakiehdotuksen pykälän käytännön toteutuminen on riippuvainen siitä, millaisena sosiaalityön asiakasmäärä toteutuu. Ehdotuksen mukaisesti sijaishuollon aikaiset rajoituspäätökset tulisivat entistä useammin sosiaalityöntekijän päätettäväksi, mikä on merkittävän julkisen vallan käytön näkökulmasta perusteltua. Sijaishuollon kehittämisessä on varmistettava, että sijaishuollon sosiaalityöntekijällä on aikaa tavata lasta kahden kesken ja tehdä huolelliseen arvioon perustuvia päätöksiä sijaishuollon aikana. Lapsen asiakasturvallisuuden ja oikeusturvan toteutumisen kannalta on tärkeää, että lapsikohtainen asiakasmäärä rajataan riittävän alhaiselle tasolle.

Hyvä asia on, että säännöskohtaisissa perusteluissa on selkeytetty tilanteita, joissa lastensuojelun sosiaalityöntekijä tekee ns. yhdennettyä sosiaalityötä, ei ainoastaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelun sosiaalityötä. Mitoitus on siis voimassa aina niissä tilanteissa, joissa sosiaalityöntekijä tekee lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua.

Myös jälkihuolto on osa lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, mutta asiakasmitoitus on rajattu koskemaan alle 18-vuotiaiden lasten asioita hoitavia sosiaalityöntekijöitä. Hyvin toimiva jälkihuolto kannattelee itsenäistymisvaiheen yli ja edesauttaa hyvään aikuisuuteen siirtymistä (Kestilä ym. 2012). Hyvä jälkihuollon tuki ehkäisee aikuispalveluiden tarvetta, joka pitkällä tähtäimellä tuo yhteiskunnalle kokonaissäästöjä. Etenkin paljon tukea tarvitsevilla nuorilla riski syrjäytyä on korkea. (Lastensuojelun jälkihuollon uudistamistyöryhmä 2019.) Jälkihuollon jättäminen asiakasmitoituksen ulkopuolelle ei tue näitä tavoitteita.

Säännöskohtaisissa perusteluissa on todettu, että lapselle tulisi mahdollisuuksien mukaan turvata sama sosiaalityöntekijä koko lastensuojelun prosessin ajan, jolloin sama sosiaalityöntekijä voisi seurata lapsen mukana avohuollon, sijaishuollon ja lopulta jälkihuollon aikana. Tätä tavoitetta ei tueta sillä, että jälkihuolto jätetään mitoituksen ulkopuolelle. Lisäksi jälkihuollon asiakkaana olevat nuoret ovat jatkossa eriarvoisessa asemassa. Kunnissa, joissa sosiaalityöntekijä tekee vain jälkihuoltoa, asiakasmitoitukset eivät koske häntä, kun taas yhdennettyä työtä tekevien osalta koskevat.

2. Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi lastensuojeluviranomaisen kansainvälisestä toimivallasta (17 §), lastensuojelun järjestämis- ja kustannusvastuusta kansainvälisissä tilanteissa (17 a §) sekä lastensuojelun tarpeen arvioinnista ulkomailla (17 b §). Selkiyttääkö sääntely rajat ylittäviä tilanteita?

Pykälän 1 momentin mukaan lastensuojelua olisi mahdollista järjestää Suomessa tilanteessa, jossa lapsi ei asian vireille tullessa asu tai oleskele Suomessa. Säännöksen mukaisena edellytyksenä

lastensuojelun järjestämiselle olisi, että vähintään lapsen toinen vanhempi on ollut Suomen kansalainen tai, että lapsella on kiinteä yhteys Suomeen.

Keskusliitto pitää hyvänä, että LsL:n 17 § on jaettu (17 § / 17 a § / 17 b§). Jako selkeyttää säännöstä ja parantaa sen luettavuutta. Keskusliitto pitää sääntelyä tältä osin muutoinkin selkeänä ja riittävän informatiivisena. Perusteluissa esille tuodut määrittelyt (esim. kiinteä yhteys) antavat riittävästi osviittaa sääntelyn tulkinnalle ja samalla korostavat sääntelyn tapauskohtaista harkintaa. On myös hyvä, että 17 a §:n mukaisissa tilanteissa järjestämisvastuu on Helsingin kaupungilla, koska KV-tilanteet vaativat vahvaa erityistä asiantuntemusta.

3. Esityksessä ehdotetaan säädettävän lapsen sosiaalihuollon asian vireille tulosta ja lapsen palvelutarpeen arvioinnista (26 §). Onko ehdotettu sääntely selkeä?

Pykälään 26 § tehdyillä muutoksilla on tarkoitus selkeyttää lapsen asemaa sosiaalihuollon asiakkaana palvelutarpeen arvioinnin aikana. Arvioinnin aikana lapsi ei ole vielä lastensuojelun, vaan sosiaalihuollon asiakkaana. Säännökset muutokset selkiyttävät sosiaalihuoltolain mukaisen palvelutarpeen arvioinnin (36 §) ja sen osana tapahtuvaa lastensuojelun tarpeen arvioinnin suhdetta.

On tärkeää, että sääntelyssä on huomioitu tavoite tehdä kerralla mahdollisimman kattava palvelutarpeen arviointi yhteistyössä lapsen ja perheen sekä muiden toimijoiden kanssa. Turhista lapsen asian siirtelyistä eri toimijoiden välillä tulisi pyrkiä pois ja siksi huolellisesti tehty ensivaiheen arviointi on tärkeää. Säännöksen perusteluissa on nostettu hyvin esille moniammatillisuuden tärkeys erityisesti silloin, kun lapsella ja perheellä on useita eri palveluita.

Lisäksi on tärkeää, että pykälässä korostetaan sitä, että lastensuojelun tarve tulee pääsääntöisesti aina arvioida. Vain poikkeustapauksissa tämä olisi perusteltua jättää tekemättä. On tärkeää, että lapsen tilanne arvioidaan heti alussa mahdollisimman kattavasti, jotta lapsi ja perhe saa oikeanlaista tukea. Huolellisesti tehty kokonaisvaltainen arviointi on vaikuttavan lastensuojelun edellytys (Jaakola 2020).

Vammaisilla lapsilla sekä lapsilla, joilla on neuropsykiatrinen oireyhtymä, on yhtäläinen oikeus lastensuojelulain mukaisiin palveluihin tilanteessa, jossa lapsen kasvuolosuhteet ja huolenpidon puutteet uhkaavat vakavasti vaarantaa lapsen kehitystä ja terveyttä. Kuitenkaan lapsen vamma tai sairaus ei ole syy lastensuojelun asiakkuudelle ja lapselle on järjestettävä vammaispalvelujen kautta riittävän varhaisessa vaiheessa palvelut, joita hän tarvitsee nimenomaan vammaisuutensa perusteella. Tätä olisi vielä selkeämmin hyvä korostaa esityksen 26 §:n perusteluissa. Tärkeää on myös se, että palvelutarpeen arvioija perustelee kirjauksiinsa, millä perustein vammaisen lapsen tai lapsen, jolla on neuropsykiatrinen oireyhtymä, kohdalla on päädytty esim. vammaispalveluihin tai sosiaalihuoltolain mukaisiin palveluihin.

Tämän pykälän tavoitteiden toteutumista on seurattava. Sosiaalihuoltolakiin (2014/301) tehtiin vuonna 2014 isoja muutoksia. Lain tavoitteiden toteutumista ei ole seurattu, eikä arvioitu kansallisella tasolla.

4. Esityksessä ehdotetaan säädettävän tehostetusta avohuollon tukitoimesta (37 b §). Mikä on näkemyksenne sääntelyn selkeydestä suhteessa muihin lastensuojelun avohuollon palveluihin?

37 b §:ssä säädettävä uusi kohta, tehostettu avohuollon tukitoimi on tarpeellinen lisäys lastensuojelulakiin. Kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet usean vuoden ajan (THL), mikä asettaa tarvetta tehostaa lastensuojelun avohuollon tukitoimia. Lastensuojelun asiakkaat hyötyisivät usein intensiivisemmistä avohuollon tukitoimista, joita nykyisellään kyetään järjestämään. Säännöksen perusteluissa todetaan, että tehostettu avohuollon tukitoimi mahdollistaisi lapsen ja perheen yksilöllisiin tarpeisiin sovitun intensiivisen moniammatillisesti toteutetun avohuollon nykyistä paremmin ja parhaimmillaan vähentäisi sijaishuollon tarvetta.

Tehostetulla avohuollon tukitoimen kuvataan olevan lapselle kotioloissa järjestettävää tehostettua kuntouttavaa tukea. Säännöksen perusteluissa kuvataan tehostetun avohuollon tukitoimen olevan monimuotoisempaa tukea, kuin 36 §:n mukainen tehostettu perhetyö. 36 §:n mukainen perhekuntoutus taas järjestetään pääsääntöisesti kodin ulkopuolella esimerkiksi perhetukikeskuksessa. Lakiin tehtävä lisäys tehostetusta avohuollon tukitoimesta todennäköisesti edistää näin palveluvalikoiman kehittymistä ja tuo monipuolisempia vaihtoehtoja lapsen yksilöllisen tuen järjestämiselle. Tärkeää onkin, että tehostettu avohuollon tukitoimi monipuolistaa lastensuojelun avohuollon tukitoimia ja sen käyttö on mahdollista yksilöllisesti arvioiden erilaisissa tilanteissa ja se ei edellytä esimerkiksi 36 §:n mukaisen avohuollon tukitoimien ensisijaista käyttöä. Emme kannata porrasteisuuden lisäämistä lastensuojelulakiin, vaan parempaa mahdollisuutta tukea lasta ja perhettä yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tässä onkin tärkeää, että pykälätekstiin on nostettu myös tukitoimen tavoite tukea lasta ja hänen perhettään oikea-aikaisesti.

37 b §:ssä määritellään, että tehostettu avohuollon tukitoimi on aina määräaikainen ja sen tavoitteiden toteutumista ja tukitoimen mahdollista jatkamista on arvioitava vähintään kahden kuukauden välein. Kun taas esimerkiksi 36 §:ssä korostetaan, että avohuollon tukitoimille olisi määriteltävä lapsen asiakassuunnitelmassa tavoitteet, toteuttamistavat, intensiteetti ja arvioitu kesto. 37 b §:n säännöksen perusteluissa todetaan, että päätös tehostetusta avohuollon tukitoimesta voidaan tehdä pidemmälle kuin kahden kuukauden jaksolle, mutta sen toteutumista tulee arvioida kahden kuukauden välein. On tärkeää, että lastensuojelun avohuollon työskentely on tavoitteellista ja sen tavoitteiden toteutumista arvioidaan säännöllisesti. Tiukkaan määritetty aikaraja saattaa estää yksilöllistä tukea lapsen tarvitsemalla tavalla. Lastensuojelun Keskusliitto ei kannata erillistä aikarajaa, vaan tarve tulee arvioida tapauskohtaisesti ja tästä arviosta vastaa lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä. Lisäksi säännöksen perustelut tuovat tähän aikarajan määrittelyyn epäselvyyttä ja herättävät kysymyksen, onko tiukan aikarajan määrittäminen tehostetulle avohuollon tukitoimelle tarpeellista ja tarkoituksenmukaista.

37 b §:n säännöksen perusteluissa todetaan, että tehostetussa avohuollon tukitoimessa ”yhdistettäisiin useita eri palveluita lapsen ja hänen perheensä yksilöllisen kokonaistilanteen edellyttämällä tavalla. Lastensuojelulain mukaisesti avohuollon tukitoimiin voitaisiin tehostetusti yhdistää muita lapsen ja perheen tarvitseman tuen muotoja kuten mielenterveys- ja päihdepalveluita sekä lapselle että hänen läheisilleen, vanhemman kuntouttavaa tukea sekä muita perheen arkeen jalkautuvia palveluita.” Tässä on syytä painottaa, että lastensuojelun avohuollon palveluiden tehostaminen ei yksin riitä. Yhteisenä kansallisena tavoitteena tulee olla koko palvelujärjestelmän joustavoittaminen siten, että lasten ja perheiden yksilöllisiin tarpeisiin kyetään vastaamaan ja tukea räätälöimään tilannekohtaisesti. Lastensuojelu yksin ei kykene tukemaan lapsia ja perheitä riittävästi eikä ratkaisemaan ylisektoriseen yhteistyöhön liittyviä rakenteellisia haasteita ja tehostetulla avohuollon tukitoimella ei pystytä yksin vastaamaan tähän.

Lastensuojelulain mukaisesti, jos avohuollon tukitoimet ovat riittäviä lapsen auttamiseksi, ei huostaanottoon pidä ryhtyä. Huostaanotto on mahdollinen vain, kun avohuollon tukitoimet eivät ole

sopivia, mahdollisia tai jo tehdyt toimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi (LsL 40 §). Huostaanottopäätöksestä tai hallinto-oikeudelle tehtävästä hakemuksesta täytyy käydä ilmi, miksi avohuollon tukitoimet ovat sopimattomia, mahdottomia tai riittämättömiä. Myös em. syystä on tärkeää, että esityksen 37 b § on selkeä. Hallinto-oikeudessa tulee arvioitavaksi sekä avohuollon tukitoimien toteutuminen että uutena kokonaisuutena tehostettujen avohuollon tukitoimien toteutuminen ja riittävyys.

5. Onko esityksessä ehdotettu 49 a §:n 2 momentin c-kohdan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palvelu ja sitä koskeva päätöksenteko (49 b §) sääntelyltään selkeä ja toteutettavissa käytännössä?

Säännöskohtaisissa perusteluissa on avattu vaativan sijaishuollon määritelmän sisältöä ja tarkoitusta. Vaativa sijaishuolto olisi lastensuojelulain mukainen palvelu eikä sillä voitaisi korvata esimerkiksi lapsen tarvitsemaa psykiatrista osastohoitoa tai vammaispalvelulain mukaisia palveluja. Lapsen sijoittaminen vaativaan sijaishuoltoon edellyttäisi aina lastensuojelulain mukaista päätöksentekoa. Sääntelyllä selkeytettäisiin osittain jo voimassa olevaa käytäntöä, jonka mukaan sijaishuoltoa järjestetään ns. perus-, vaativan- ja erityisyksikköpalveluna. Vaativan sijaishuollon lainsäädännöllinen määrittely on kannatettava lisäys lastensuojelulakiin. Vaativan sijaishuollon sisältöä on avattu perusteluissa kattavasti. Vaativan sijaishuollon sisältö näyttää pääosin tarkoituksenmukaiselta lasten tarpeiden näkökulmasta.

Vaativan sijaishuollon 49 a §:n 2 momentin mukaisen c-kohdan mukaisten palveluiden päätöksenteosta säädetään 49 b §:ssä. Pykälässä säädetään päätöksen antamisesta ja siihen liittyvästä menettelystä koskien 49 a §:n 2 momentin c-kohdassa tarkoitettuja päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroitua palveluita. Koska mainitun lainkohdan mukaisten palveluiden aikana lapsen perusoikeuksia voidaan 71 §:ssä tarkemmin säädettyllä tavalla rajoittaa, on palveluista annettava päätökset, joista on muutoksenhakuoikeus. Päätös integroidusta päihdehoidon vieroitushoidosta voidaan tehdä enintään 15 päiväksi kerrallaan. Määräaika lasketaan palvelun tosiasiallisesta aloittamisesta. Päätöstä voidaan jatkaa enintään 15 päiväksi, jos jatkaminen on lapsen hengen, terveyden tai kehityksen turvaamiseksi välttämätöntä ja 49 a §:ssä säädetty edellytykset ovat edelleen olemassa. Päätös päihdehoidon kuntoutuksen ja sijaishuollon integroidusta palvelusta voidaan tehdä enintään 30 päiväksi. Määräaika lasketaan palvelun tosiasiallisesta aloittamisesta. Perustelutekstissä sekä säännösehdotuksessa sivulla 272-273 (liite, rinnakkaistekstit, 49 b §) todetaan, että päätöstä voidaan jatkaa enintään 30 päivää, jos kuntoutuksen jatkaminen arvioidaan välttämättömäksi päihteistä irtautumiseen ja 49 a §:ssä säädetty edellytykset ovat edelleen voimassa. Ristiriitaisesti lakiehdotukset osiossa todetaan, että päätöstä voidaan jatkaa enintään 60 päivää, jos kuntoutuksen jatkaminen arvioidaan välttämättömäksi päihteistä irtautumiseen ja 49 a §:ssä säädetty edellytykset ovat edelleen voimassa. Kumpaa aikamäärettä sääntelyssä tarkoitetaan?

2 momentin c-kohdan mukaisessa päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroidussa palvelussa toteutettaisiin akuuttia päihteiden käytön lopettamiseen liittyvien vieroitusoireiden hoitajaksoja ja pidempiaikaista kuntouttavaa päihdehoitoa laitospuolisesti.

Säädöskohtaisissa perusteluissa avataan, että tavoitteena olisi vakauttaa lapsen fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia sekä parantaa lapsen toimintakykyä. Vieroitushoito ja kuntoutus olisivat erilliset päihdehoidon vaiheet. Vieroitushoidon aikana keskiössä olisi akuuttien fyysisten ja psyykkisten oireiden hoito päihdekäytön lopettamiseksi turvallisesti. Vieroitus toteutettaisiin vaativan sijaishuollon integroidussa palvelussa ilman vieroitukseen käytettävää lääkitystä. Vieroitushoidon aikana arvioitaisiin jatkohoidon tarve, suunniteltaisiin kuntoutus ja motivoitaisiin lapsi siihen. Vieroituksen jälkeisen kuntoutusvaiheen tavoitteena olisi lapsen kuntoutuminen päihdekierteestä sekä elämänhallinnan ja selviytymiskeinojen lisääminen. Kuntoutuksen aikana lasta autettaisiin tunnistamaan elämän eri osa-alueisiin liittyviä käyttäytymis-, tunne- ja ajattelumalleja, jotka aiheuttavat päihteiden käyttöä ja siihen liittyvää itsetuhoista käyttäytymistä.

Lastensuojelun Keskusliitto näkee, että vieroitushoidon ja kuntoutuksen päätöksenteosta ja ajallisesta kestosta on 49 b §:ssä säädetty epäselvästi sen osalta mitä kuntoutuksen aikamäärettä koskee. On tärkeää, että ennen vieroitushoidon päättymistä arvioidaan lapsen tarve päihdehoidon kuntoutuksen ja sijaishuollon integroituun palveluun. Säädöksen perusteluissa todetaan, että kuntoutus ja integroidut palvelut olisi järjestettävä, jos muiden palveluiden arvioidaan olevan lapselle riittämättömiä päihteistä irtautumiseen. Kuntoutuksessa opeteltavien sosiaalisten ja psyykkisten taitojen vakiinnuttaminen edellyttää riittävän pitkää aikaa, jonka osalta päätösten määräajat vaikuttavat riittämättömiltä, ottaen huomioon, että myös alaikäisillä päihderiippuvuus voi olla kestoaltaan jo usean vuoden mittainen ja silloin myös kuntoutumiseen tarvittu aika on pitkä. Terveystieteiden päihdetyön tulee kytkeytyä saumattomasti osaksi lastensuojelullista päihdekuntoutusta. Toteutuksen osalta tulee varmistua, että päihdeongelman hoitamiseen tarvittava lääketieteellinen osaaminen toteutuu vieroitus- ja kuntoutusjaksojen aikana. Säännöskohtaisissa perusteluissa todetaan, että palvelun integraation kehittäminen muiden palvelujen kanssa ja käytännöllinen organisoiminen olisi ensisijaisesti vaativaa sijaishuoltoa tarjoavan palveluntuottajan tehtävä. On huomioitava, että palveluntarjoajan mahdollisuudet huolehtia integroidun palvelun toteutumisesta ovat rajalliset.

6. Esityksessä ehdotetaan erityisen huolenpidon palvelun tuottamisen keskittämistä julkisen sektorin toimijoille (60 d §). Muutokseen esitetään pitkää siirtymäaikaa vuoteen 2026 asti. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

60 d § 1 momentin mukaan erityisen huolenpidon jakso voitaisiin järjestää nykyiseen tapaan 12 vuotta täyttäneelle lapselle. Jakso voitaisiin ehdotuksen mukaan kuitenkin jatkossa järjestää vain perusopetuksen ja sijaishuollon integroidussa laitoshoidossa valtion lastensuojeluyksiköissä sekä kunnan omistamassa lastensuojelulaitoksessa, joissa on lapsen henkeään, terveyttään tai kehitystään vakavasti vaarantavan käyttäytymisen katkaisemiseen riittävät resurssit, integroitu sosiaali- ja terveydenhuollon ammatillinen erityisosaaminen sekä kuntoutusosaaminen ja terveydellisiltä ja muilta olosuhteiltaan asianmukaiset tilat sekä mahdollisuus perusopetuksen suorittamiseen tms.. Integroitu sote -osaaminen voidaan järjestää joko laitoksen omasta toimesta, kunnan toimesta tai yksityisen palveluntuottajan toimesta.

Erityisen huolenpidon järjestäminen keskitettäisiin valtion lastensuojeluyksiköihin sekä kunnan omistamiin lastensuojelulaitoksiin. Tavoitteena on varmistaa riittävät henkilöstöresurssit sekä ammatillinen osaaminen vaativaa erityisosaamista edellyttävässä hoidossa ja huolenpidossa. Lisäksi esityksen tavoitteena on turvata erityisen huolenpidon jakson riittävän pitkä aika, jotta lasten ja

nuorten itseään vahingoittava käyttäytyminen ja vakava päihdeongelma saataisiin katkaistua ja suunniteltua ja aloitettua kuntoutus. Tavoitteena on lisäksi, että esitys kokonaisuudessaan vähentäisi myös erityisen huolenpidon tarvetta.

Säännöskohtaisissa perusteluissa tarkennetaan, että erityisen huolenpidon tuottamisen keskittämistä koskeva ratkaisu perustuu keskeisesti erityisen huolenpidon luonteeseen lapsen perusoikeuksiin kajoavana sijaishuollon toimintamuotona ja julkisen vallan käyttöön sitä toteutettaessa. Lakiesityksen mukaan nykyinen erityisen huolenpidon päätöksentekorakenne muuttuisi siten, että päätös erityisestä huolenpidosta voitaisiin tehdä enintään 90 vuorokauden ajaksi nykyisen kaksivaiheisen päätöksentekoprosessin (ensin 30 vuorokautta ja sen jälkeen enintään 60 vuorokautta) sijaan. Tämän lisäksi erityisen huolenpidon jaksoa voitaisiin jatkaa uudella enintään 90 vuorokautta kestävällä jaksolla. Samalla mahdollistuisi lapsen perusoikeuksien, kuten liikkumisvapauden, rajoittaminen enintään 90 vuorokauden ajaksi. Ehdotettu erityisen huolenpidon jakso eroaa luonteeltaan siitä, minkälainen erityinen huolenpito voimassa olevan sääntelyn mukaan on. Näistä syistä johtuen erityisen huolenpidon jakson tuottaminen jatkossa keskitettäisiin viranomaistoiminnaksi.

Erityisen huolenpidon jaksojen tuottamisen rajaaminen julkiseen sektoriin (valtion lastensuojeluyksiköille, sekä kunnan ja maakunnan omistamille lastensuojelulaitoksille) on perusteltu siitä näkökulmasta, että erityisen huolenpidon -jakson aikana on mahdollista käyttää pidempikestoisesti rajoitustoimenpiteitä, joilla puututaan lapsen tai nuoren perusoikeuksiin. Toisaalta päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä sijaishuollon integroidussa palvelussa myös puututaan perusoikeuksiin ja tätä samaa rajaamista vain julkisen sektorin palveluksi ei kuitenkaan käytetä, joka näyttäytyy ristiriitaisena ja perusteluiltaan tältä osin puutteellisena.

Keskeinen huoli kuitenkin on, ettei EHO-paikkoja ole tälläkään hetkellä riittävästi saatavilla ja akuutissakin tilanteessa paikkaa joudutaan odottamaan kohtuuttoman pitkään. Esityksessä todetaan, että lakiesityksen vuoksi nykyisistä EHO-asiakaspaikeista poistuisi siis 40 prosenttia, ja ne olisi korvattava jatkossa valtion lastensuojeluyksiköissä ja kuntien ja mahdollisten hyvinvointialueiden omistamissa yksiköissä. Esityksessä arvioidaan, että iso osa yksityisten palveluiden tuottajista tulee muuttamaan toimintansa luonnetta vaativan sijaishuollon palvelutuottajaksi, jolla voitaisiin osaltaan vähentää EHO-paikkojen lisäyaspainetta tulevaisuudessa. Samalla esityksessä todetaan, ettei etukäteen voida arvioida, kuinka moni tuottaja päättäisi muuttaa toimintansa luonnetta vaativan sijaishuollon palvelutuottajaksi.

Käytännön vaikutuksena on myös tarkasteltava, aiheutuuko tuottamiseen liittyvästä rajauksesta vain julkiseen sektorin toimesta heikennystä EHO-palveluun liittyen etäisyyden osalta, ottaen huomioon valtion koulukotien sijainnin kaukana kasvukeskuksista. Keskeisenä tekijänä olisi kuntien ja maakuntien mahdollisuus kasvattaa EHO-palvelun volyymia, jotta kyseistä palvelua olisi saatavana myös läheltä lapsen omaa elinympäristöä tai vähintäänkin niin, ettei etäisyys olisi kohtuuttoman pitkä. Lastensuojelun Keskusliitto haluaa korostaa, että tuottamiseen liittyvä uudistus tulee tehdä siten, että se perustuu parempaan mahdollisuuteen vastata EHO-palvelua tarvitsevan lapsen tarpeisiin, ei toiminnallisesta lähtökohdasta käsin.

Tällä hetkellä erityisten huolenpidon jaksoa joudutaan usein odottamaan pitkään, eikä järjestelmä näin ollen kykene vastaamaan lasten ja nuorten akuutteihin tarpeisiin eikä turvamaan ja suojaamaan lapsen kasvua ja kehitystä tarkoituksenmukaisesti. (Wennberg 2020.) Ottaen huomioon, että lasten ja nuorten kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat olleet jatkuvassa kasvussa, syntyy huoli valtion ja kuntien kyvystä varmistaa erityisen huolenpidon paikkojen saatavuutta ja palveluiden laatua muutoksen aikana. Pitkä siirtymisaika ei välttämättä takaa näin merkittävän muutoksen läpivientiä

ilman, että sillä olisi negatiivisia vaikutuksia palveluiden saatavuuteen ja sitä kautta lapsen etuun. Tarvitaan tuntuvia toimenpiteitä ja riittäviä taloudellisia resursseja sen varmistamiseksi, että jokainen lapsi saa tarvitsemansa hoidon ja huolenpidon.

7. Esityksessä ehdotetaan vähimmäishenkilöstömitoituksia vaativan sijaishuollon ja erityisen huolenpidon palveluihin (59 a §). Mitoitukset porrastetaan vuosille 2022–2026, täysimääräisinä mitoitus tulisivat voimaan vuonna 2026. Mitä käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

Pykälään 59 a § esitetyt muutokset ovat Lastensuojelun Keskusliiton mielestä erittäin kannatettavia.

Lastensuojelun Keskusliiton ja Talentian Lapsen vuoksi -julkaisussa tarkasteltiin lastensuojelun laitoshoidon työntekijöiden vaihtuvuutta ja rekrytointihaasteita sekä alan vetovoimaisuutta. Suurin osa vastaajista ei kokenut, että henkilöstöresurssit ovat oikeassa suhteessa lasten tarpeisiin. Lastensuojelun laitoshoidon riittävän henkilöstön määrän turvaaminen on ensiarvoisen tärkeää. (Tiili ja Kuokkanen 2021.)

59 a §:ssä määritellyt vähimmäishenkilöstömitoitukset vaativaan sijaishuoltoon (vähintään 2 työntekijää / lapsi tai nuori) ja erityisen huolenpidon palveluihin (vähintään 3 työntekijää / lapsi tai nuori) luovat turvallisempaa sijaishuoltoa lapselle ja nuorelle sekä mahdollistavat paremmin suhdeperustaista työskentelyä.

Vähimmäishenkilöstömitoitus vaativassa sijaishuollossa tukee ajatusta, että lapsen tuen tarpeeseen vastaaminen edellyttää intensiivistä ammatillisesti koulutetun aikuisen läsnäoloa. On tärkeää, että vähimmäishenkilöstömitoitus tukee määritelmää vaadittavasta intensiivisyydestä.

Pykälään tehdyt muutokset kasvattavat tarvetta saada yhä enemmän ammattitaitoista ja osaavaa henkilöstöä vaativaan sijaishuoltoon. Työntekijöiden saatavuusnäkökulmasta tämän mitoituksen toteutuminen on erittäin haasteellista ja vaatii todella suuria panostuksia riittävän henkilöstön rekrytoimiseksi. Samaan aikaan tulisi myös kiinnittää entistä enemmän huomiota ammattilaisten täydennyskoulutukseen, työhyvinvointiin ja työsuojeluun. Nämä ovat keskeisiä tekijöitä alan vetovoimaisuuden lisäämisessä (Tiili ja Kuokkanen 2021).

Myös vammaisten lasten sekä lasten, joilla on jokin neuropsykiatrinen oireyhtymä, näkökulmasta esityksen vaativan sijaishuollon henkilöstömitoitus on erittäin kannatettava. Mitoitus myös vastaa vammaislainsäädännön kokonaisuudistuksen valmistelun pohjana olevaa ehdotusta. Pitkä siirtymävaihe on ongelmallinen etenkin koronakriisin jälkeisessä tilanteessa, jossa palvelut esim. neuropsykiatrian puolella ovat ruuhkautuneet ja luovat tulevaisuudessa painetta vaativan sijaishuollon palveluihin.

8. Esityksessä ehdotetaan uutta säännöstä kiinnipitämisestä lapsen laitoksesta poistumisen estämiseksi (68 a §). Onko sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksella olevan?

68 a § on uusi. Säännöksen nojalla laitoksen johtaja, tai laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva henkilö voisi lyhytaikaisesti pitää kiinni lapsesta, jonka liikkumisvapautta on 69 §:n mukaisesti rajoitettu tarkoituksena estää lasta poistumasta laitoksesta tai sen yhteydessä olevalta piha-alueelta.

Ehdotettu muutos on perusteltu siitä näkökulmasta, että sillä pystyttäisiin nykyistä paremmin turvaamaan lapsen oikeus turvallisuuteen ja välttämättömään huolenpitoon.

9. Esityksessä ehdotetaan muutettavan luvatta laitoksesta poistuneen lapsen palauttamista koskevaa nykyistä säännöstä (69 a §) siten, että siinä säädetty kiinniottaminen mahdollistaa poliisille toimivallan lapsen kiinniottamiseksi virka-apuna. Poliisin virka-avun antamisesta säädetään tarkemmin uudessa 69 b §:ssä. Onko ehdotettujen 69 a § ja 69 b § sääntely riittävän selkeä ja millaisia käytännön vaikutuksia näette ehdotuksilla olevan?

Luvatta laitoksesta poistuneen lapsen etsimiseen ja palauttamiseen liittyy tällä hetkellä monia viranomaisyhteistyöhön liittyviä epäselvyyksiä. Käytännön kokemus on, ettei poliisin virka-apua ole usein saatavilla lapsen etsimiseen ja kiinniottamiseen. Lastensuojelulaitoksen ohjaajalla tai lastensuojeluvirnaomaisella ei ole kiinniotto-oikeutta, eikä tulekaan olla. Voimakeinojen käyttö kuuluu poliisille, ei sosiaalihuollolle. Näin ollen poliisin apu on avainasemassa, jotta nuori saadaan takaisin sijaishuoltopaikkaan. Poliisin aktiivinen rooli luvattomissa poissaoloissa on tärkeä osa poliisin ennalta estävää toimintaa. (Isoniemi 2019)

69 a §:n 2 momentissa säädetään, että sosiaalihuollon viranomaisella tai laitoksen työntekijällä ei ole oikeutta voimakeinojen käyttöön lapsen kiinniottamiseksi. Tämä tarkoittaa, että sosiaalihuollon viranomainen tai laitoksen työntekijä ei voi pitää kiinni lapsesta ja että laitostyöntekijän on ensisijaisesti yritettävä saada lapsi palaamaan puhumalla ja poliisin virka-apu tulisi kyseeseen vasta lapsen vastustaessa palautusta. Virka-apupyynnön voisi 69 b §:n nojalla tehdä vain viranhaltija ja mikäli se olisi tehty, voisi lasta etsivän laitoksen hoito- ja kasvatushenkilökuntaan kuuluva työntekijä ottaa suoraan yhteyttä poliisiin virka-avun käynnistämiseksi. Ehdotettu muutos on kannatettava.

Säännöksen palauttamisen käsitteeseen sisällytettäisiin uusi kiinniottoa koskeva sääntely, joka ei tarkoittaisi kiinnipito- ja voimakeinojen käyttöoikeutta lastensuojelun työntekijöille.

Säännöskohtaisten perustelujen mukaan kiinnioton mahdollistava toimivaltasäännös on tarpeen lisätä lastensuojelulakiin, jotta sosiaalihuollon viranomainen voi tarvittaessa pyytää poliisilta virka-apua palautusta vastustavan lapsen palauttamiseksi laitokseen. Uusi kiinniottoa koskeva sääntely 69 a § on kannatettava, sillä se selkeyttää epäselvyyksiä voimakeinojen käytön osalta.

69 b § on uusi ja sillä tarkennettaisiin nykyistä virka-apusääntelyä. Pykälän 1 momentin mukaan sen lisäksi, mitä sosiaalihuollon asiakaslain 22 §:ssä säädetään sosiaalihuollon viranomaisen oikeudesta saada laissa säädettyjen tehtäviensä suorittamiseksi virka-apua muilta viranomaisilta, on poliisi velvollinen sille tehdyn virka-apupyynnön johdosta antamaan sosiaalihuollon viranomaiselle tarpeellista virka-apua lastensuojelulaitoksesta luvatta poistuneen lapsen löytämiseksi ja kiinniottamiseksi. Ehdotettu muutos on kannatettava, sillä se selkeyttää poliisin virka-avuun liittyviä epäselvyyksiä ja edistää viranomaisyhteistyötä. Käytännön tasolla poliisin rooli luvattomien poissaolojen tilanteissa vahvistuu. Lisäksi viranomaisyhteistyön sujuvoittamiseksi tulisi laatia hallintorajat ylittävä ohjeistus, jossa lastensuojelun ja poliisin vastuut olisivat riittävän selkeät.

10. Esitys sisältää muutoksia työryhmän ehdotuksiin päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson aikana tehtävistä rajoitustoimenpiteistä ja yhteydenpidon erityisestä

rajoittamisesta (71 § ja 72 §). Millaisia vaikutuksia ehdotetuilla muutoksilla näette olevan lapsen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen sekä erityisen huolenpidon jakson toteuttamiseen?

Päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen aikana olisi mahdollista soveltaa 71 §:n mukaisia erityisiä rajoitustoimenpiteitä ja yhteydenpidon erityistä rajoitusta. Ne ovat syvästi lapsen perusoikeuksiin kajoavia toimenpiteitä, jonka takia niiden tarkkarajainen sääntely on välttämätöntä. Tällä hetkellä lasta, joka ei ole kykenevä tai halukas vähentämään päihteiden käyttöään, on voitu hoitaa lastensuojelulaitoksessa rajoitustoimenpiteiden turvin.

Pykälässä säädettyjen toimenpiteiden käyttö olisi rajattu vain vaativan sijaishuollon päihdehoidon- ja kuntoutuspalvelun integroituihin laitoksiin. Säännökohtaisissa perusteluissa kuvataan, että tarkoituksena on pyrkiä kyseisten päihdeyksikköjen pitämiseen turvallisina ja päihteettöminä kaikille sinne sijoitetuille lapsille, jotta heidän päihteiden käyttönsä kyetään katkaisemaan. Pykälän mukaisten toimenpiteiden käytön edellytyksenä olisi lapsen oman tai muiden päihdeyksikköön sijoitettujen lasten päihteettömyyden turvaaminen ja hengen, terveyden ja kehityksen varmistaminen. Koska esityksessä päihdehoidon vieroitushoito ja kuntoutus ovat erillisiä palveluita myös erityisiä rajoitustoimenpiteitä ja yhteydenpidon erityistä rajoitusta koskevaa sääntelyä sovellettaisiin näihin palveluihin kumpaankin erikseen.

71 §:n 2 momentin ja 72 §:n 3 momentin mukaan lapsen oikeutta pitää yhteyttä laitoksen ulkopuolella oleviin henkilöihin, joiden henkilöllisyyttä ei kyetä yksilöimään, voitaisiin rajoittaa lapsen päihdehoidon ja -kuntoutuksen varmistamiseksi. Tähän tehty lisäys niiden henkilöiden lisäämisestä, joita yhteydenpidon rajoitus ei koske, on kannatettavaa. Yhteydenpidon erityistä rajoitusta voitaisiin käyttää esimerkiksi silloin, kun lapselle on järjestetty erityisen huolenpidon jakso 60 a §:n 1 momentin 1 kohdan päihteiden käytön perusteella. Tavoitteena yhteydenpidon erityisellä rajoituksella on katkaista lapsen henkeä ja terveyttä vaarantava yhteydenpito sekä turvata lapsen hoito ja kuntoutus. Yhteydenpidon erityinen rajoitus voisi tulla kyseeseen myös esimerkiksi tilanteessa, jossa lapsi käyttää internet-alustaa itseään vahingoittavaan toimintaan, kuten esimerkiksi itsestä otettujen pornografisten kuvien jakamiseen.

71 §:n 5 momenttiin ja 72 §:n 5 momenttiin on tehty lisäys henkilöntarkastuksesta, josta on myös 66 §:ssä: ”Jos on perusteltua syytä epäillä, että lapsella on vaatteissaan tai muutoin yllään 65 §:n 2 momentin tarkoittamia lapsen oman tai toisten lasten sijaishuollon järjestämistä tai laitoksen yleistä järjestystä todennäköisesti vakavasti haittaavia aineita tai esineitä lapselle saadaan tehdä erityisenä rajoitustoimenpiteenä henkilöntarkastus.” Henkilöntarkastuksen osalta on tärkeää, että rajoitus voidaan tehdä vain perustellusta syystä. Henkilöntarkastuksella puututaan voimakkaasti lapsen tai nuoren yksityisyyden suojaan ja tässä tulee noudattaa erityistä sensitiivisyyttä.

71 §:n 6 momenttiin ja 72 §:n 7 momenttiin on lisätty, että erityisenä rajoitustoimenpiteenä lapselle voidaan päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen aikana tehdä suunnitelmallisesti henkilönkatsastuksia. Henkilönkatsastuksesta on säädetty nykyisessä lastensuojelulaissa 66 a §:ssä. Tätä pykälää ei löydy erikseen esityksestä, vaan se mainitaan ensimmäisen kerran pykälässä 71 §. Nykyisessä lastensuojelulaissa henkilönkatsastus on määritelty ja sen toteuttaminen on avattu erillisessä pykälässä. Se on voinut käsittää puhalluskokeen suorittamisen tai veri-, hius-, virtsa- tai sylkinäytteen ottamisen. Henkilönkatsastus tulisi määritellä esityksessä paremmin. Tulisiko tämän pykälän olla mukana esityksessä, koska myös säännöksen perusteluissa viitataan ko. 66 a §:ään?

Olennaisin muutos henkilönkatsastusten osalta on ko. pykäliin tehty muutos, että lapseen voitaisiin kohdistaa suunnitelmallisia henkilönkatsastuksia ilman, että perusteltu syy epäillä olisi yksittäistapauksessa aina käsillä. Säännös mahdollistaisi, että päihdehoidon vieroitushoidon ja

kuntoutuksen aikana ja erityisen huolenpidon aikana tietyille ennalta määritellyille hoito- tai kuntoutusajalle määrätään erikseen tehtävässä päätöksessä näiden aikana tehtävät katsastukset. 71 §:n säännöksen perusteluissa todetaan, että tarkoituksena on lapsen päihdeettömyyden turvaaminen ja hengen, terveyden ja kehityksen varmistaminen päihdehoidon vieroitushoidon ja kuntoutuksen aikana.

Jos henkilönkatsastus ei perustu enää perusteltuun syyhyn epäillä, tulee varmistaa, että sen käyttö perustuu jatkuvaan arviointiin ja sen käytöstä tulee tehdä yksilöllinen suunnitelma. Tällaisen rajoitustoimenpiteen suunnitelmallinen käyttö vaatii vankkaa ammatillista osaamista. Käytännön vaikutuksena voi pohtia, että säilyykö tässä lastensuojelulain hengen mukainen lapsikohtainen, yksilöllinen arviointi vai tuleeko henkilönkatsastuksista automaattinen käytäntö jokaisessa vaativan tason hoitoa ja kuntoutusta tarjoavassa yksikössä?

Sijaishuollossa nuoren oikeuksia tulee rajoittaa vain tilanteissa, joissa hänen suojelunsa sitä vaatii. Rajoituspäätösten tulee perustua yksilölliseen harkintaan ja ne tulee mitoittaa tilanteen mukaan. Toisaalta rajoitustoimet eivät saa olla liian kevyitäkään. Nuoren näkökulmasta on tärkeää, että rajoitukset on perusteltu avoimesti ja läpinäkyvästi. Niiden toteutumista ja seuranta tulee miettiä yhteistyössä asianosaisten kanssa. (Peltonen ym. 2021.)

Haluammekin painottaa, että oleellista on panostaa sijaishuollon laatuun ja kokonaisvaltaiseen kehittämiseen. Lapsi kiinnittyy laitokseen ennen kaikkea suhdeperustaisen ja lapsen oikeudet tunnistavan työskentelyn kautta – ei rajoitustoimenpitein. Sijaishuollon on oltava rajoitustietoista, muttei rajoituskeskeistä. Tarvitaan myös pitkäjänteistä toiminta- ja kasvatuskulttuurin vahvistamista yhä paremmin lapsen oikeudet tunnistavaan suuntaan.

Sijaishuollon työntekijöiden tukeen on panostettava, jotta rajoitustoimenpiteitä säätelevät pykälät tulkitaan ja sovelletaan siten, kuin lainsäätäjä on ne tarkoittanut tulkittavan. Jokaisella työntekijällä on oltava riittävä ymmärrys perus- ja ihmisoikeuksista sekä rajoitusten yleisistä edellytyksistä. Tärkeää olisi, että sijaishuollon työntekijöiden lainmukaista toimintaa tuettaisiin aluehallintovirastojen ennakkollista ohjausta vahvistamalla. Ohjauksen on oltava selkeää ja ristiriidatonta.

11. Vapaamuotoiset huomiot edellä mainittuihin säännöksiin:

Lastensuojelulakiin tehtävien muutosten tavoitteena on myös vahvistaa lastensuojelun avohuollon tukitoimien sisältöä ja vahvistaa perheen kokonaisvaltaista tukea. Esityksessä arvioidaan, että varhaisella puuttumisella ja tarpeisiin vastaavilla tarvittaessa hyvinkin intensiivisillä tukitoimilla voidaan parhaimmillaan vähentää sijaishuollon tarpeen syntymistä. Avohuollon tukitoimien vahvistaminen näkyy esityksessä esimerkiksi täysin uuden avohuollon tehostetun tukitoimen lisäämisellä. Se mikä esityksestä jää uupumaan, on lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän työn merkitys. 36 §:ään otsikkotasolle on esitetty nostettavan sanana sosiaalityö, mutta kuvaus lapsen asioista vastaavasta sosiaalityöntekijän tehtävästä jää suppeaksi. Sosiaalityö on myös itsessään muutostyö, joka antaa tukea lapselle ja perheelle. Siinä tähdätään muutokseen ja sitä on kehitetty kansallisesti kohti systeemistä ja suhdeperustaista lähestymistapaa. Lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tehtävänä ei tulisi olla ”vain” arvioida, suunnitella ja sovittaa yhteen palveluja, vaan hänen myös tulisi luoda suhde lastensuojelun asiakkaana olevaan lapseen ja hänen perheeseensä ja tehdä aktiivista muutostyötä. Sosnetin määritelmän mukaan sosiaalityö on

yksilöiden, perheiden, ryhmien ja yhteisöjen sosiaalisten ongelmien tilannearviointiin ja ratkaisuprosesseihin perustuvaa kokonaisvaltaista muutostyötä, joka tukee ihmisten selviytymistä.

Lastensuojelulaissa uudistetaan vaativaa sijaishuoltoa ja lisätään mahdollisuuksia käyttää erilaisia rajoitustoimenpiteitä osana vaativataseista kuntoutusta ja hoivaa. Ammattitaitoisen ja osaavan henkilöstön lisäksi tulisi painottaa lapsen omien tiedollisten oikeuksien turvaamista perus- ja ihmisoikeusvelvoitteiden ja lastensuojelulain mukaisella tavalla (esim. Saastamoinen 2021). Sijaishuollon rajoituksia, niiden merkitystä sekä toteuttamistapaa on tärkeä käydä nuorten kanssa riittävästi läpi. Jo heti sijoituksen alussa tulee keskustella siitä, millaisia rajoituksia ja millaisissa tilanteissa sijaishuoltopaikassa voidaan käyttää. Kaikkia sijaishuoltopaikkoja ja sijaishuollon muotoja haastaa käytännön kysymys rajoitusten käytön ja kasvatuksellisten keinojen välisestä rajanvedosta. Nuoren huolenpitoon ja kasvatukseen liittyvillä käytännöillä, esim. sijaishuoltopaikan säännöillä, ei saa puuttua nuoren perus- ja ihmisoikeuksiin. Käytännöt eivät saa siten tosiasiallisesti johtaa oikeuksien rajoittamiseen. Perus- ja ihmisoikeuksiin puuttuminen on sallittua vain lastensuojelulakiin perustuvilla rajoituksilla. (Peltonen ym. 2021.)

Lastensuojelun Keskusliitto pitää esitysluonnosta vammaisten lasten ja lasten, joilla on jokin neuropsykiatrinen oireyhtymä, kannalta hyvin kirjoitettuna. Esitysluonnoksessa on selkeästi tuotu esille em. lapsiryhmien asemaa ja oikeuksia. Heidän asemaansa, hyvinvointinsa ja oikeuksiensa toteutumista parantavia, perusteltuja ehdotuksia on kautta linjan sisällytetty esitykseen. Keskusliitto kiittää, että esityksessä on kohdassa ”Lastensuojelun suhde vammaislainsäädännön mukaisiin palveluihin” kehitysvammaisen lapsen asemaa sekä myös erityishuolto-ohjelman merkitystä. Jotta esityksessä nousisi esiin myös muiden vammaisten lasten kuin kehitysvammaisten lasten asema, keskusliitto esittää pientä lisäystä em. kohtaan (s. 44), jossa korostetaan, että vammaisen lapsen vammansa vuoksi tarvitsemat palvelut saavat sijaishuollosta riippumatta sisältönsä vammaispalvelulaista sekä erityishuoltoon oikeutettujen lasten osalta myös kehitysvammalaista.

Lisäksi Lastensuojelun Keskusliitto haluaa esittää näkemyksensä, että lain toimeenpanon on varattava riittävät taloudelliset resurssit, jotta tavoitellut muutokset voivat toteutua. Keskusliitto pitää erittäin tärkeänä, että lastensuojelulain uudistusten toimeenpanoa seurataan ja uudistuksen seurantavaikutuksia arvioidaan. Seuranta-arvioinnissa on tärkeää kiinnittää huomiota mm. siihen, miten 13 b §:n (sosiaalityöntekijöiden asiakasmitoitus) sääntelyn tavoitteet ovat toteutuneet.

Lain toimeenpanon osalta on kiinnitettävä huomiota myös siihen, miten ylisektorista yhteistyötä voidaan valtakunnallisesti lisätä. Tähän ei riitä pelkkä oikeudellinen säätely, vaan tarvitaan mm. toimivia yhteistyön malleja ja palvelupolkuja, yhteisesti sovittuja toimintatapoja sekä yhteistyön mahdollistavat henkilöstöresurssit

Berg Tuire
Lastensuojelun Keskusliitto